

Derleme/Review

Iğdır İlinde Yem Bitkilerinin Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri

Süleyman TEMEL^{1*}

Kasım ŞAHİN²

¹ Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Iğdır

² Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Iğdır

*e-posta: stemel33@hotmail.com; Tel: +90 (476) 226 1213 ; Fax: +90 (476) 226 1251

Özet: Tarım, artan nüfusun beslenmesi, sanayiye hammadde sağlama, dış ticarete ve çalışan nüfusun önemli bir kısmını istihdam etme nedeniyle, önemini büyük ölçüde korumaktadır. Türkiye'de olduğu gibi Iğdır ilinde de nüfusun önemli bir bölümü, geçimini bitkisel ve hayvansal üretimden sağlamaktadır. Hayvansal üretimde ise vazgeçilmeyen en önemli yem grubu kaba yemlerdir. Kaliteli kaba yemler; çayır mera alanları ve yem bitkileri tarımından sağlanmaktadır. Hâlihazırda Iğdır'da çayır mera kaynaklı üretilen kuru ot miktarı 73 286 ton, yem bitkileri kaynaklı kuru ot miktarı 142 172 ton civarındadır. Buna karşılık yaklaşık 91 304 Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB) varlığı bulunmakta, bunların sadece yaşama payı kaba yem gereksinimlerini karşılamak için yılda ortalama 333 260 ton kaliteli ota gereksinim duyulmakta, ancak kaliteli kaba yem üretimi 215 458 ton düzeyinde kalmaktadır. Bu nedenle Iğdır ilinde kaliteli kaba yem açığı % 35.35'dür. Bu amaçla yem bitkilerinin, üretim deseni içerisinde yer almasını sağlayarak, monokültür ekim sistemi yerine polikültür yetiştiriciliği ön plana çıkarmak yerinde olacaktır. Böylelikle hem tarım alanlarında yem bitkilerine ayrılan pay artırılmış olacak, hem de çayır-mera alanları üzerindeki otlatma baskısını azaltmak suretiyle, uygun ıslah ve amenajman tekniklerinin uygulanmasına olanak sağlanacaktır. Bunun yanında yem bitkileri üretim alanlarının ve verimliliklerinin artırılması için yapılan desteklemeler çeşitlendirilerek devam etmeli ve yem bitkilerinde tohumluk sorunu mutlaka çözümlenmelidir. Çiftçiler, hayvan besleme, yem bitkilerinin önemi ve yetiştiriciliği hakkında bilgilendirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Yem Bitkileri, Çayır Mera, Ekim Alanı, Kuru Ot Verimi, Hayvan Varlığı

The Current Situation, Problems and Suggestions for Forage Crops in Iğdır Province

Abstract: Agriculture maintains its importance in the feeding of increasing population, supplying raw material to industry, foreign trade and employing a significant proportion of working population. As in all Turkey, a considerable part of the population of Iğdır province earns their livings by animal and plant production. The most essential feed group in animal production is forage. The quality roughage is obtained from pasture and rangeland and feed crop agriculture. At present, the dry hay amount provided from grasslands and feed crops are 73 286 t and 142 172 t, respectively. However, there are 91.304 animals in Iğdır. 333 260 t of quality dry hay per year is required only to meet requirement hay of available animal for their living, but quality hay production is 215 458 t. Thus, the quality roughage gap is 35,35%. With this aim, it could be appropriate to feature polycultural cultivation instead of monocultural cultivation system by establishing feed crops in the production design. Therefore, not only the share of feed crops in agricultural fields will be increase, but also the suitable improvement and management techniques will be applied, by which grazing pressure on pastures and rangelands will be lessened. In addition, subsidies to increase field and yield of feed crops cultivation should be continued increasing and diversifying. Seed problem must be solved in feed crops. Farmers must be informed about feed crops cultivation and important of feed crops for animal feeding.

Key words: Forage crops, Grasslands, Cultivation area, Forage yield, Animal existence

Giriş

Dengeli beslenme için bitkisel ve hayvansal ürünlerin tüketiminin bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir. Hayvansal ürün fiyatlarının yüksekliği ve elde edilen verimin düşük olması nedeniyle insanların yeterli düzeyde hayvansal proteinlerle beslenememektedir (Avcıoğlu ve ark. 2000; Alçıçek 2001). Bu durumun başlıca nedenlerinden birisi hayvancılığın en önemli girdilerden biri olan kaliteli kaba yem yetersizliğidir (Ayan ve ark. 2006). Tarla ziraatı içerisinde yetiştirilen yem bitkileri ve doğal çayır meralar, hayvanlara kaliteli, ucuz ve bol kaba yem sağlamada önemli yem kaynakları durumundadır. Hayvan beslemede kaliteli kaba yemler, ucuz bir kaynak olmasının yanı sıra, geniş getiren hayvanların

rumen mikroflorası için gerekli protein, yağ, selüloz içermesi, mineral ve vitaminlerce zengin olması, hayvanların üreme gücünü artırması, beslemeye bağlı pekçok metabolik hastalığın önlenmesi ve yüksek kalitede hayvansal ürün sağlaması bakımından da önemlidir (Serin ve Tan 2001a). Ayrıca bu bitkilerin hayvansal üretimde en önemli girdi olan yemi sağlamanın yanı sıra yetiştirildikleri toprakların fiziksel ve kimyasal özelliklerini ve kendisini takip eden kültür bitkilerinin verim ve kalitesine olumlu etkilerde buldukları da bilinmektedir (Soya ve ark. 2004). Tarımsal üretim içerisinde çok önemli bir yere sahip olan bu yem bitkileri tarımı, bitkisel ve hayvansal üretimin de sigortası konumunda olup, sürekli ve güvenli kaba yem üretiminin en önemli yoludur (Açıkgöz 2001; Açıkgöz ve ark. 2005; Akman ve ark. 2007).

Iğdır ilinde çayır-mera alanlarının fazlalığı başlangıçta hayvancılık için büyük bir potansiyel olarak gözükmektedir. Ancak ekstrem iklim şartları ve toprak yapısının bozukluğundan kaynaklanan sebeplerle ilave olarak çayır-meraların; aşırı, erken ve geç otlatma ve bakım işlerinin yapılamaması gibi nedenlerle önemli ölçüde verim güçlerini kaybetmişlerdir. Düzensiz kullanımdan dolayı doğal çayır-mera alanlarının verim gücünü kaybetmesi ve hayvancılığın giderek entansif yetiştiriciliğe yönelmesi, gereksinim duyulan kaba yem ihtiyacını karşılamak için yem bitkileri ekim alanlarının ve verimlerinin artırılması zorunluluk haline gelmiştir (Yolcu ve Tan 2008). Iğdır ili, sahip olduğu iklim koşulları ve topoğrafik yapısı ile tarım ürünleri çeşitliliği, Doğu Anadolu Bölgesinin diğer illerine göre daha avantajlı bir konumdadır. Oysa bilinçsizce yapılan uygulamalar sonucu, tarıma ayrılan alanlar her geçen yıl belirli bir oranda azalış göstermektedir. Bu azalış yem bitkileri için de geçerli olup, her ne kadar desteklemelerle ekim alanlarında artış olsa da, tarla tarım sistemleri içerisinde yem bitkileri ekim alanları yine de düşük seviyelerde kalmıştır.

Yukarıda sıralanan bitkisel ve hayvansal üretimdeki sıkıntılardan dolayı Iğdır'da sürekli bir kaba yem açığı söz konusudur. Bu nedenle, hayvancılığımızın yem sorunlarının çözümü için, çayır-meraların ıslahı, yem bitkisi üretim alanlarının artırılması, ucuz ve alternatif diğer kaba yem kaynaklarının hayvansal üretime kazandırılması ve kaliteli kaba yem üretim tekniklerinin üreticilere aktarılması gerekmektedir (Serin ve Tan 2001a; Yolcu ve Tan 2008). Son yıllarda, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın teşvikleriyle hayvancılığın geliştirilmesi için uygulamaya konulan yem bitkilerinin desteklenmesi, yem bitkileri üretimini artırmış, dolayısıyla hayvancılığın gelişmesine de katkı sağlamıştır (Şahin ve Yılmaz 2009). Fakat bu artışlar, mevcut hayvan varlığımızın kaba yem ihtiyacını karşılamak için yeterli değildir. Özellikle hayvancılığın yoğun bir şekilde yapıldığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde yem bitkilerine yapılan desteklemeler, artırılarak ve çeşitlendirilerek devam etmelidir. Ayrıca tohumluk sorunu çözüme kavuşturulmalı ve çiftçilerimize hayvan beslemede yem bitkilerinin önemi ve yem bitkileri yetiştiriciliği hakkında bilgilendirilmelidir.

Iğdır'da Tarım Arazileri ve Kullanım Durumları

Iğdır da toplam arazi varlığı 358 800 hektar olup bunun 146 571 hektarı çayır-mera, 118 525 hektarı da tarım arazisidir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Iğdır ili arazi varlığı (Anonim, 2009a)

Kullanım Şekli	Alanı (ha)	Toplam İçindeki Payı (%)
Tarım Alanı	118 525	33.03
Orman Alanı	2 233	0.62
Çayır-Mera	146 571	40.86
Kullanılmayan ve Yerleşim Alanı	91 471	25.49
Toplam	358 800	100.00

İlde orman alanlarının çok az (2233 ha), kullanım dışı arazilerin (91471 ha) ise yüksek olduğu görülmektedir. Iğdır ili sahip olduğu iklim ve topoğrafik yapısından dolayı yarı-kurak bir iklim özelliğine sahiptir. Yıllık yağış miktarı (254.2 mm) çok düşüktür, yıl içerisinde yağışların dağılımı düzensiz ve buharlaşma oranı (1094.9 mm) çok yüksektir (Anonim 2008). Diğer yandan Iğdır yöresinin bir depresyon (çöküntü) alanı olması, taban suyu seviyesinin yüksek olmasına, bu da arazilerin tuzlulaşmasına neden olmuştur (Anonim 1976). Ayrıca bölgede 25 km doğu-batı yönünde, 5.5 km kuzey-güney yönünde olan 13542 hektarlık bir alanda rüzgâr erozyonu (Özdoğan 1976) ve Tuzluca ilçesinde arazilerin çok sarp olmasından dolayı su erozyonuna bağlı bir toprak erozyonu vardır. Bu sebeplerden dolayı kullanılmayan arazi miktarının fazla olduğu düşünülmektedir. Yine çayır mera alanlarının fazlalığı; Iğdır Ovası (%26) hariç il sınırları içerisinde arazilerin büyük çoğunluğunun (%74) dağlık ve parçalı bir yapı arz etmesi

(Anonim 2004), ayrıca bölgede yıllık yağışın miktarının yetersiz ve sulama imkânının bulunmamasından kaynaklandığı sonucuna varılabilir.

Tarım arazilerin dağılımına bakıldığında; tahıl grubu (43 200 ha), tarım dışı kullanılmayan araziler (33 000 ha) ve nadas alanları (18 868 ha)'nın ilk üç sırada yer aldıkları görülmektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Tarım arazilerinin kullanım durumuna göre sınıflandırılması (Anonim 2009a)

Kullanım Şekli	Alan (ha)	Oran (%)
Hububat	43 200	36.45
Meyve-Sebze-Bağ	5 610	4.73
Endüstri. Bit.	4 763	4.02
Yem Bitkileri	13 806	11.65
Yemeklik Dane Bakl.	64	0.05
Tarıma Elverişli olup Kullanılmayan Arazi	33 000	27.84
Nadas	18 082	15.26
Toplam	118 525	100.00

Bu ürün deseninin ortaya çıkmasında bölgede yıllık yağış miktarının düşük, buharlaşmanın yüksek, toprakların sorunlu (tuzlu-alkali) ve erozyon (su-rüzgâr) problemlerin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yem bitkileri ekim alanları ise 4. sırada yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölge illerinde olduğu gibi Iğdır ilinde de halkın birinci sırada ekonomik kaynağı bitkisel üretim ve özellikle meraya dayalı hayvancılıktır.

Iğdır'da Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı

Iğdır Tarım İl Müdürlüğü verilerine göre büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı Çizelge 3'de, ırk ve türlere göre hayvan ırklarının dağılımı ise Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 3. Iğdır büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı (Anonim, 2009a)

İlçe Adı	Büyükbaş			Küçükbaş			
	Sığır	Buzağı Dana	Manda	Toplam	Koyun	Keçi	Toplam
Merkez	16 500	4 150	350	21 000	230 000	18 500	248 500
Aralık	8 400	2 450	150	11 000	85 500	6 200	91 700
K.koyunlu	7 400	2 250	350	10 000	55 500	3 800	59 300
Tuzluca	8 500	2 750	175	11 425	87 000	8 600	95600
Toplam	40 800	11 600	1 025	53 425	458 000	37 100	495 100

Tablolar incelendiğinde, toplam 53 425 büyükbaş hayvan varlığı bulunmakta; bunun 5 900'u kültür ırkı sığır, 36 250'si melez sığır, 1 750'si yerli sığır ve 9 525'i mandadan oluşmaktadır. Küçükbaş hayvan varlığı ise 495 100 baş olup; bunun 458 000'ni koyun ve 37 100'ü keçi ırkı oluşturmaktadır.

Çizelge 4. Iğdır da tür ve ırklara göre hayvan ırklarının dağılımı (Anonim 2009a)

Sığır Irkı	Miktar	Sığır Irkı	Miktar
Holstein	1 500	Simental	1 400
Holstein Melezi	2 500	Simental Melezi	4 250
Montofon	3 000	Diğer	1 750
Montofon Melezi	29 500	Yerli -Manda	9 525
Genel Toplam			53 425
Koyun Irkı	Miktar	Keçi Irkı	Miktar
Mor karaman	428 500	Kıl keçisi	36 900
Ak karaman	29 500	Sanem Keçisi	200
Toplam	458 000	Toplam	37 100
Genel Toplam			495 100

Mera Kanununda yer alan otlatma hakkı ve otlatma kapasitesinin hesaplanmasında hayvan miktarı dikkate alınmakta ve hesaplamalarda ise BBHB kullanılmaktadır. Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB); hayvan sayısının, bir büyükbaş hayvan birimi olan 500 kg canlı ağırlığına çevrilme şeklini ifade eder.

Meraları değerlendiren değişik ırk ve cinslere ait hayvanların sayısını belirlemede yaşanan sıkıntıları ortadan kaldırmak için uluslararası kullanılan BBHB'ne çevirme katsayıların kullanılması hesaplamalarda kolaylıklar sağlayacaktır (Gökkuş ve ark. 1995).

Iğdır Tarım İl Müdürlüğü verilerine göre büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı dikkate alınarak hesaplanan Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB) sayıları Çizelge 5'de bir araya getirilmiştir.

Çizelge 5. Iğdır da 2009 yılı BBHB cinsinden hayvan varlığı

Hayvan Türü	Hayvan Sayısı	Hayvan Birimi	BBHB
Sığır Kültür	5 900	1.00	5 900
Melez	36 250	0.75	27 188
Yerli	1 750	0.50	875
Toplam Sığır	43 900		33 963
Manda	9 525	0.90	8 573
Toplam Büyük Baş	53 425		42 536
Koyun	458 000	0.10	45 800
Keçi	37 100	0.08	2 968
Toplam Küçükbaş	495 100		48 768
Toplam	548 525		91 304

Buna göre, 2009 yılı itibariyle 5 900 BBHB kültür, 27 188 melez ve 875 baş yerli sığır olmak üzere toplam 33 963 BBHB sığır ve 8 573 BBHB manda varlığı ile toplam büyükbaş hayvan olarak 42 536 BBHB varlığı bulunmaktadır. BBHB olarak küçükbaş hayvan varlığı değerlendirildiğinde, 45 800 BBHB koyun ve 2 968 BBHB keçi varlığı ile toplam 48 768 BBHB varlığı bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre, Iğdır da toplam 91 304 BBHB olduğu görülmektedir.

Iğdır'da Kaba Yem Üretim Düzeyi ve İhtiyacı Karşılama Oranı

Hayvansal ürünlerin miktar ve kalitesi hayvanlara sunulan yemin miktar ve kalitesine bağlıdır. Hayvanlar gereksinim duydukları kaliteli kaba yem teminini (kuru madde ve enerji miktarlarını) çayı-mera alanlarından, tarla ziraatı içerisinde yetiştirilen yem bitkilerinden, tane ve tohum ile bunların yan ürünlerinden ve harman kalıntıları ve diğer yem kaynaklardan sağlanmaktadır. Ucuz ve kaliteli kaba yem temin edildiği kaynaklardan biri doğal çayır-mera alanlarıdır. Toplam arazi varlığı içerisinde çayır-mera alanları 146 571 ha olup %40.86 gibi en yüksek pay oranına sahiptir (Çizelge 1). Ancak ekstrem iklim şartlarına paralel olarak uzun yıllar devam eden erken ve aşırı otlatmalar sonucu, bu alanlar verim güçlerini kaybetmiş ve dekara ortalama yaklaşık 50 kg kuru ot üretimi alınabilmektedir (Anonim 2009a). Bir diğer önemli kaynak ise tarla ziraatı içerisinde yetiştirilen yonca, korunga ve fiğ gibi yem bitkileridir. 2009 yılı itibariyle yem bitkilerine ait ekim alanları ve ürettikleri kuru ot verimleri Çizelge 6'da yer almaktadır.

Çizelge 6. Iğdır'da önemli yem bitkilerinin ekim alanları (ha) ve kuru ot verimleri (ton) (Anonim, 2009a)

İlçeler	Silajlık Mısır		Fiğ		Yonca		Korunga		Toplam	
	Alan (ha)	Üretim (ton)	Alan (ha)	Üretim (ton)	Alan (ha)	Üretim (ton)	Alan (ha)	Üretim (ton)	Alan (ha)	Üretim (ton)
Merkez	201	8 040	55	220	3 994	43 934	103	675	4 353	52 869
Aralık	19	760	99	396	4 042	44 462	20	131	4 180	45 749
K.koyunlu	49	1 960	8	32	1 990	21 890	0	0	2 047	23 882
Tuzluca	28	1 120	648	2 592	1 613	17 743	937	6 137	3 226	27 592
Toplam	297	11 880	810	3 240	11 639	128 029	1 060	6 943	13 806	150 092

Çizelgeden de anlaşılacağı gibi ildeki yem bitkileri çeşidi oldukça azdır. Iğdır'da tarım arazileri içerisinde yem bitkileri ekiliş alanı Çizelge 2'de görüldüğü gibi 13 806 ha'dır. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde toplam tarla arazisi içerisinde yem bitkileri ekim alanları ortalama %25-30 iken (Semerci ve Kurt 2006), Iğdır ilinde bu oran %11 civarında kalmaktadır.

Iğdır'da üretilen kaba yem kaynakları ile bu kaynakların hayvanların ihtiyaçlarını karşılama düzeyi Çizelge 7'de verilmiştir. Ülkemizde olduğu gibi Iğdır ilinde de, kaliteli kaba yem kaynaklarını çayır-mera (146 571 ha) ve yem bitkileri (13 806 ha) alanları oluşturmakta ve toplam 160 377 hektar kaliteli kaba yem üretebilecek tarım alanı bulunmaktadır.

Çizelge 7. Iğdır da 2009 yılı kaba yem kaynakları ile hayvan varlığı dengesi

Kaynak	Alan (ha)	Üretim (ton)
Çayır-Mera	146 571	73 286
Yem Bitkileri Kuru Ot	13 509	138 212
Silajdan gelen kuru ot değeri	297	3 960
Toplam	160 377	215 458
Hayvan Varlığı	Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB)	
Büyükbaş	42 536	
Küçükbaş	48 768	
Toplam	91 304	
Gereksinilen Kaba Yem	Yaşama Payı Gereksinimi İçin (ton)	
Toplam	333 260	
Kaliteli Kaba Yem Açığı	117 802	

Diğer taraftan, 500 kg canlı ağırlığındaki bir sığır (1 BBHB)'ın yaşama payı besin madde ihtiyacını karşılamak için yaklaşık 10 kg/gün kaliteli kuru ot gerekmektedir (Gökkuş ve ark. 1995). Buna göre, Iğdır'da 91 304 BBHB hayvan varlığı bulunmakta, bunların yaşama payı ihtiyaçlarının yıl boyu temini düşünüldüğünde, 10 kg x 91 304 BBHB x 365 gün = 333 260 ton kaliteli kaba yeme gereksinim bulunmaktadır. Ancak Iğdır'da kaliteli kaba yem üretimi 215 458 ton düzeyinde kalmakta ve bu durumda toplam kaba yem açığı 117 802 ton olmaktadır. Var olan yem açığının, verimleri yılda 50-60 kg/da kuru ot düzeyine inmiş mera alanlarından karşılanabilmesi bugün için olanaksız görülmektedir. Dolayısıyla oluşan bu kaba yem açığı saman, sap ve kavuz gibi yem değeri düşük kaba yemlerle ve yoğun veya karma yem kaynaklarından karşılanmaya çalışılmaktadır. Yoğun yem kaynaklarının pahalı olması hem süt ve et gibi hayvansal ürünlerin maliyetlerini artıracığından hem de asidoz olarak bilinen metabolik hastalıkların ortaya çıkmasına neden olacağından (NRC 1989; Alçiçek 2002), sorunun çözümünün yoğun yem kaynaklarında değil kaba yem kaynaklarımızda aranması gerekmektedir.

Iğdır bölgesinde ekstrem iklim şartlarının yanında, yıllardır çayır-mera alanlarında yapılan erken ve ağır otlamalar sonucu üretim güçlerini kaybetmiş ve Çizelge 8'de görüldüğü gibi bu alanlar mevcut hayvanların ihtiyaç duyduğu kaba yemin çok az bir kısmını karşılamaktadır. Hem kaba yem açığımızı kapatmak hem de meralar üzerindeki otlama baskısını biraz düşürebilmek için tarım alanlarımızda yem bitkilerine ayrılan payın artırılması zorunluluk haline gelmiştir. Bu amaçla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, yem bitkileri yetiştiriciliğini 2000 yılından itibaren 2000/467 sayılı kararnamesi ile (Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar) desteklemeye başlamıştır. Özellikle son yıllarda görülen yem bitkileri üretim artışında hayvancılığın desteklenmesi kararı uyarınca gerçekleştirilen, yem bitkileri ekimini destekleme programının önemli katkısı olduğu düşünülmektedir (Akman ve ark. 2007; Şahin ve Yılmaz, 2009). Iğdır ilinde 2001 yılından itibaren yem bitkileri desteklemelerinde sürekli artış görülmüş ve bugüne kadar yaklaşık 180 038 dekarlık bir alanda yem bitkileri desteklemesi yapılmıştır (Çizelge 8). Desteklemeler daha çok yonca, korunga, fiğ ve silajlık mısır gibi ürünlere yapılmıştır.

Çizelge 8. Iğdır ilinde yıllara göre yem bitkisi desteklemeleri (Anonim 2009a)

Yıl	Mür. Say.	Yonca (da)	Korunga (da)	Fiğ (da)	Slajlık Mısır (da)	Toplam Ekiliş Alanı (da)
2001	273	7 074	78	0	0	7 152
2002	186	5 655	51	158	0	5 864
2003	399	8 534	0	96	0	8 630
2004	809	10 576	519	163	275	11 533
2005	1 033	15 549	125	94	296	16 064
2006	1 929	34 337	586	3 126	2 279	40 328
2007	1 318	20 429	3 105	5 683	2 320	31 537
2008	1 225	12 407	5 520	17 120	4 049	39 096
2009	887	9 103	3 086	5 258	2 387	19 834
Toplam	8 059	123 664	13 070	31 698	11 606	180 038

Yem Bitkileri Tarımın Sorunları ve Çözüm Önerileri

Yem bitkisi üretiminin asıl amacı hayvan beslemektir. Ekonomik bir hayvancılık yapabilmek için; hayvan varlığımızın yeterli beslenmesi, ihtiyaç duyulan kaba yem açığının giderilmesi ve mevcut çayır ve meralarımızdan hayvan baskısının azaltılması için yem bitkileri tarımının geliştirilmesi zorunludur. Hayvancılığın karlı bir şekilde yapılabilmesi için, kaliteli kaba yem üretimine önem verilmesi gerektiği akıldan çıkarılmamalı, yem bitkileri tarımının karlı bir üretim alanı olduğu vurgulanmalıdır. Çiftçilerin yem bitkisi üretiminden elde edeceği gelirin, yem bitkisi yetiştirdiği tarlada başka bir alternatif bitkiyi ürettiğinde elde edeceği gelirden fazla olması ve hayvancılığın karlı bir faaliyet alanı olması gerekir. Eğer bu sağlanırsa hayvancılık kısa süre içerisinde karlı bir faaliyet alanı haline gelecek ve tarla ziraatı içerisinde yem bitkisi ekim alanları ve üretimi artacaktır. Ayrıca tarım alanlarında akılcı ekim nöbeti sistemlerinin uygulanması ve topraklarımızın yerinde tutulabilmesi ancak yem bitkileri tarımının geliştirilmesi ile mümkündür. Iğdır ilinde de mevcut hayvanlarımızın yaşama payı kaba yem gereksinimlerini dahi karşılamaktan uzak bir kaba yem üretim düzeyine sahip olup, hayvan varlığımızın yeterli ve verime uygun beslenemediğini söylemek mümkündür. Bu durumun sebepleri ortaya konulmalı ve yem bitkileri tarımının gelişmesine engel olan sorunlar çözümlenmelidir. Bu sorunlar tarımın diğer dallarının sorunları ile iç içe olduğundan çözüm için birlikte düşünülmelidir. Iğdır ilinde yem bitkileri konusunda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

Yetiştiricilikle İlgili Sorunlar

Bölge çiftçisi hayvan beslenmesinde kaliteli kaba yemin ne anlama geldiğini tam olarak idrak edemedikleri için yetiştiricilikte gereken hassasiyeti gösterememektedirler. Iğdır ilinde yem bitkileri tarımı geleneksel yöntemlerle yapılmakta ve sonuçta verim ve besleme değerleri düşük ürünler elde edilmektedir. Dolayısıyla yem bitkileri türleri ve bunların üretim teknikleri konusunda çiftçilerin bilgileri yetersizdir. Ayrıca üreticileri bu konularda bilgilendirecek konu ile ilgili donanıma sahip teknik elemanlar yeterli değildir.

Yem bitkileri her ne kadar diğer kültür bitkilerine oranla daha ekstrem şartlara dayanabilseler de, tohumlarının küçük ve ilk yıl rekabet edebilme şansları zayıf olduğundan ilk yıl ki tesislerinin başarı oranı düşüktür. Iğdır'da çiftçiler yem bitkileri üretimi yaparken; ekimden önce gerektiği gibi bir tohum yatağı hazırlığı yapmaktan kaçınmakta, ekimden önce ve sonra tohum yatağını bastırmak için taban veya merdane geçirmemekte, toprakları tahlil ettirmeden ekim ve gübreleme işlemini yapmaktan ve uygun gübreleme kriterlerine uymamakta, ekimlerde; ekim yöntemi, ekim zamanı, tohumluk miktarı, ekim derinliği gibi hususlara dikkat etmemekte, yabancı otlarla mücadeleye önem vermemekte ve tekniğine uygun mücadele yöntemini uygulamamakta, sulamada; sulama yöntemi, zamanı ve miktarına riayet edilmemekte, ot hasadında; biçim zamanı, sıklığı ve yüksekliğine uyulmamakta ve elde edilen otlar tekniğine uygun olarak kurutulmamakta ve saklanmamaktadır.

Bu amaçla teknik eleman sayısı artırılarak; üreticilere yetiştiricilikle ilgili eğitim seminerleri verilmeli, yöre çiftçisine ekolojik koşullara uygun yem bitkilerinin tarımı öğretilmeli, konu ile alakalı Tarım İl ve Ziraat Fakültesi teknik ve öğretim üyeleri elemanlarından daha fazla istifade edilmeleri sağlanmalı, uygun zaman dilimlerinde tarla günleri düzenlenerek çiftçilere uygulanmalı bilgiler verilmeli, yem bitkilerinin hayvan beslenmesinde önemi vurgulanmalı, yem bitkilerinde ekonomik anlamda verim ve kalitenin uygun yetiştiricilik ve sertifikalı tohumluk kullanmakla olabileceği vurgulanmalı ve bilinçlendirilmelidir.

Erozyon İle İlgili Sorunlar

Iğdır Ovası etrafının dağlarla çevrili olması itibariyle çanak şeklinde olup yer altı ve drenaj sularını dışarı verememektedir. Yine Türkiye'nin ortalama yıllık en az yağış alan ve buharlaşmanın en fazla görüldüğü bölgelerdendir (Anonim 2008). Bir diğer problem bölgede kullanılan sulama suyunun düşük kalitede (C₂S₁) olmasıdır (Anonim, 2009b). Ayrıca bölge topraklarının çoğunun hazine arazisi olması, çiftçiler tarafından bilinçsiz kullanma, otlatma, biçim ve sulama yapması, bitki örtüsü ve toprakların kötü kullanım boyutunun derecesini bir kat daha artırmıştır. Bu sebeplerden dolayı topraklar sürekli tuzlulaşma eğiliminde olup tarım alanlarının büyük bir kısmı elden çıkmış ve sadece tarım arazilerinin 1/3'lik kısmını kullanabilmektedirler (Özkutlu ve İnce, 1999). Çoğu kültür bitkilerinin yetişmesine olanak vermeyen bu tuzlulaşma, yem bitkilerinin ekim alanlarını ve çeşit sayısını da sınırlandırmıştır. Bu amaçla tarla tarım sistemleri içerisinde ilk etapta uygun yerlere açık veya kapalı drenaj sistemleri inşa edilmeli, mevcut drenaj kanalları ise etkin bir şekilde işlev görmesi için gerekli bakım işlerinin aralıklarla yapılması gerekmektedir. Tuzlulaşma derecesi artmış ve alkalileşmiş topraklarda ise, uygun teknik ve

uygulamalarla kimyasal maddeler uygulanmalı veya tuzluluğa toleranslı uygun yem bitkisi tür ve çeşitler geliştirilerek bu bitkilerin ekimlerine gidilmelidir.

Bunlara ilave olarak Doğu İğdir ovasında 13 542 hektarlık bir alanda rüzgar erozyonu ve bu alanda yoğun bir hayvan otlatma baskısı bulunmaktadır. Ayrıca bu alanda sulama imkânı bulunmadığından ve yağış miktarı da az olduğundan kültür bitkilerin yetişmesi mümkün gözükmemektedir. Yine Tuzluca ilçesinde arazilerin sarp ve bitki örtüsünden yoksun olmasından dolayı, su erozyonu bulunmaktadır. Bu alanlarda yine ilk etapta kültür bitkilerinin yetiştirilmesi mümkün değildir. Bu sebeplerden dolayı, bu alanlarda bazı alt yapı sistemleri oluşturularak ve gerekli önlemler alınarak uygun yem bitkileri veya çalı türlerinin ekimleri yapılabilir. Böylelikle kullanılmayan araziler yem bitkileri ekimleriyle tarıma kazandırılmış olunur.

Arazilerin Parçalı Oluşu

Bölgede miras hukukundan dolayı arazilerin hissedarlarca paylaşılması, arazilerin daha küçük parsellere bölünmesi veya satılması, tarımsal anlamda bir bütünlük oluşturmamaktadır. Son yıllarda verilen yem bitkilerine verilen destekten faydalanabilmek için kişilerin üzerine kayıtlı (tapulu) arazilere teşvik ödenmektedir. Fakat hissedarlar arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasından dolayı çoğu kişiler bu teşvikten faydalanamamakta ve sonuçta yem bitkisi ekim alanları istenilen seviyeye çıkmamaktadır. Bir diğer sorun, bölgedeki arazilerin büyük bir kısmı hazine arazisi olması ve toplulaştırma çalışmaları bitirilmediğinden üreticiler bu alanlardan gerektiği gibi istifade edememektedirler. Bu sebepten bir an önce toplulaştırma çalışmaları bitirilmelidir.

Meraların Düzensiz Kullanılması

İğdir bölgesinde mera alanları erken ve ağır otlatılmaktadır. Daha kar örtüsü kalkmadan hayvanlar meraya salınmaktadır. Ayrıca İğdir ili Türkiye'nin en az yağış alan bölgesidir. Yağış miktarının düşük olması ve erken-ağır otlatmalar sonucu bitkiler generatif olgunluğa gelememekte ve kendilerini yenileyememektedirler. Bu sebepten dolayı zamanla bu alanlar üretim güçlerine kaybetmekte ve araziler çıplaklaşmaktadır. Hayvanların beslenmesi için ihtiyaç duyulan bu doğal kaba yem kaynağı alanlar, mera amenajman tekniklerine uygun bir şekilde otlatılmalı, otlatma baskısını azaltmak için de çiftçiler bilinçlendirilmeli ve tarla ziraatı içerisinde yem bitkileri ekim alanları artırılmalıdır. Ayrıca bölgede mera tespit çalışmaları bir an önce bitirilmeli, meraların botanik kompozisyonları, toprağı kaplama oranları tespit edilmeli ve gerekli ıslah çalışmaları için plan ve programlar yapılmalıdır.

Çeşit ve Tohumluk Sorunları

Yem bitkileri üretiminin artırılabilmesi için her şeyden önce tohumluk sorununun halledilmesi gerekir. Aksi takdirde tohumluk sorunu çözülmeden ekim alanlarının artırılması mümkün değildir. Genel olarak ülkemiz tarım alanlarında ekimi yapılan yem bitkilerinde çeşit sayısı (yonca, korunga, fiğ ve burçak) oldukça azdır. İğdir ilinde iklim ve topoğrafik yapıdan kaynaklanan ekstrem durumlarda eklendiğinde ekilebilecek olan tür ve çeşit sayısı yok denecek kadar düşüktür. Bölgede çiftçiler tohumluk özelliği olmayan, karışık (yoncada başta küsküt olmak üzere) yabancı ve zararlı ot tohumları içeren tohumları satın almakta ve ekmektedirler. Ayrıca yöre çiftçileri yeterli ve kaliteli tohumluk temininde sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Bunun için İğdir ekolojisine uygun yem bitkisi türlerin saptanması, adaptasyon ve verim denemelerinin yeni tür ve çeşitlerle yaygınlaştırılması ve bunların tohumluk üretim sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Ayrıca ekilen mevcut tür ve çeşitlerin tohum üretimi, prim ve teşviklerle desteklenmeli ve üreticilerin sertifikalı tohumluk kullanımını özendirilmelidir.

Desteklemelerdeki Sıkıntılar

İğdir ilinde 2001 yılından itibaren, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın 2000/467 sayılı bakanlar kurulu kararı (hayvancılığın desteklenmesi hakkında karar) ile üreticilere yem bitkileri desteklemeleri verilmeye başlanmıştır. Her ne kadar bu kanun yem bitkilerini destekleme amacıyla çıkarılmışsa da, verilen bu teşvikler yerinde kullanılmamış, farklı amaçlarda kullanılmıştır. Dolayısıyla üreticiler yetiştiricilik kurallarına riayet etmedikleri için ekilen alanlarda istenilen düzeyde verim ve kalite elde edilememiştir. Bir başka deyişle üreticiler parasal anlamda destek almak için yem bitkilerini ekmişlerdir. Sorunun çözüme kavuşturulması için Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından görevlendirilen teknik elemanların sayısının artırılması, yetiştiriciliğin yapıldığı günden itibaren yetiştiriciliğin her aşamasında gerekli takip ve kontrollerin zamanında ve titizlikle yapılması gerekmektedir. Teknik elemanların yaptıkları işi kontrol

eden, Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri bünyesinde bağımsız komisyonların kurulması gerekmektedir. Diğer taraftan yapılan desteklemeler bölgede yem bitkileri ekim alanlarını ve dolayısıyla elde edilen toplam ot üretimini ciddi oranda artırmıştır. Dolayısıyla desteklemelerin çeşitlendirilerek devam ettirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çayır-mera ıslahında kullanılabilen yem bitkisi türleri ve hayvancılık için büyük öneme sahip, kuru ot ve silaj yapımı konusunda da teşvik çalışmaları artırılmalıdır. Yem bitkileri üretiminde sertifikasız tohum teşvik verilmemeli ve sertifikalı tohumluk kullanımı özendirilmelidir.

Mekanizasyon Sorunu

Yem bitkileri yetiştiriciliğinde de çiftçiler; ekim, bakım ve hasat işlemlerini atadan görme yöntemlerle yürütmektedir ve Tarımsal Mekanizasyonun kullanımı çok fazla yaygınlaşmamıştır. Eğer geniş alanlarda yem bitkileri yetiştiriciliğinin ekonomik olarak yapılması isteniliyorsa, yem bitkileri tarımında mekanizasyonun yaygınlaştırılması önemlidir. Bu amaçla; uygun özel ekim, bakım ve hasat makinelerinin geliştirilmesi ve üretimi için bu sanayi kolu teşvik edilmeli, kısa süreli çözüm olarak bu tip alet ve makinelerin ithalinde kolaylıklar sağlanmalıdır.

Sonuç

Iğdır ilinde halkın en önemli geçim kaynağı bitkisel ve hayvansal üretimdir. Gerek bölgenin sahip olduğu ekolojik yapısından, gerekse tarımsal üretimde bilinçsizce yapılan uygulamalar sonucu tarım arazileri kabiliyet sınıfına göre kullanılmamakta, her geçen gün tarım dışı arazi miktarları artmakta ve elde edilen tarımsal üretimin verim ve kalitesi düşmektedir. Alt yapı sistemlerin oluşturulması, etkin amenajman ve ıslah çalışmalarının planlanması ve üreticilerin bilinçlendirilmesi için bölgede acilen kısa, orta ve uzun vadeli köklü çözüm yollarının arayışına gidilmelidir.

Kaynaklar

- Açıkgöz E (2001). Yem Bitkileri (3. Baskı) Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yayın No: 182, Bursa.
- Açıkgöz E, R Hatipoğlu, S Altınok, C Sancak, A Tan, D Uraz (2005). Yem bitkileri üretimi ve sorunları, Türkiye ziraat mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara.
- Akman N, F Aksoy, O Şahin, ÇY Kaya, G Erdoğan (2007). Cumhuriyetimizin 100. yılında Türkiye'nin hayvansal üretimi. Türkiye damızlık sığır yetiştiriciliği birliği yayınları No: 4, 116 s.
- Alçıçek A (2001). Süt İneklerinin Yemlenmesinde Yeni Teknikler. Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, No: 100.
- Alçıçek A (2002). Süt Sığır Rasyonu Yapımında Temel İlkeler. Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, No: 106:124-135.
- Anonim (1976). DSİ Genel Müdürlüğü VIII. Bölge Müdürlüğü kayıtları, Iğdır.
- Anonim (2004). Iğdır İl Çevre Durum Raporu, Iğdır.
- Anonim (2008). Başbakanlık DMİ Genel Müdürlüğü Meteoroloji Bültenleri, Ankara, Türkiye.
- Anonim (2009a). Iğdır Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Iğdır.
- Anonim (2009b). DSİ Genel Müdürlüğü VIII. Bölge Müd., Kalite Kontrol ve Laboratuvar Şube Müd., Kimya Lab. Sonuçları, Kars, Türkiye.
- Avcıoğlu R, H Soya, E Açıkgöz, A Tan (2000). Yem bitkileri Üretimi. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 1. Cilt, 17-21.01.2000, Milli Kütüphane-Ankara, 567-585.
- Ayan İ, Z Acar, U Başaran, Ö Önal Aşçı, H Mut (2006). Samsun ekolojik koşullarında bazı burçak (*Vicia ervilia L.*) hatlarının ot ve tohum verimlerinin belirlenmesi. OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi. 21: 318-322.
- Gökkuş A, A Koç, B Çomaklı (1995). Çayır-Mer'a Uygulama Kılavuzu. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Yayınları No: 142, 49-50.
- NRC, National Research Council (1989). Nutrient requirements of dairy cattle. National Academy Press, Washington D.C., Sixty reviewed edition.
- Özdoğan N (1976). Rüzgar Erozyonu ve Rüzgar Erozyonu Sahalarında Alınacak Başlıca Tedbirler. Toprak Genel Müdürlüğü Yayınları, 306, Ankara.
- Özkutlu F, E İnce (1999). Harran Ovasının Mevcut Tuzluluğu ve Potansiyel Yayılım Alanı. Harran Üniv. Ziraat Fak. Dergisi. 2: 909-914.
- Semerci A, C Kurt (2006). Türkiye'de Yem Bitkileri Tarımının Önemi. Hasad Hayvancılık Dergisi. 21: 42-49.
- Serin Y, M Tan (2001). Yem Bitkileri Kültürüne Giriş. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 206, 217 s.

S. TEMEL, K. ŞAHİN

Soya H, R Avcıoğlu, H Geren (2004). Yem Bitkileri. Hasad Yayıncılık, 223 s.

Şahin K, İH Yılmaz (2009). The Effects of Subsidizing Forage Production on Animal Production in Van, Turkey. Journal of Animal and Veterinary Advances 8 (3): 492-495.

Yolcu H, Tan M (2008). Ülkemiz yem bitkileri tarımına genel bir bakış. Tarım Bilimleri Dergisi 14 (3): 303-312.